

KLÁRA TRSKOVÁ / 14. 3. 2022

Alkohol v českých „padesátkových“ filmech

Na YouTube kanálu Česká filmová klasika je ke zhlédnutí několik českých filmů z druhé poloviny padesátých let, které tematizují konzumaci alkoholu. Ukazují dobově přípustnou míru společenského pití i tragické nehody a problémy, kterým lidé v pozdější fázi závislosti mohou čelit.

„Já když jsem měl před svatbou, tak jsem tejdén nepřišel domů.“

Tragická nehoda po návratu z hospody je námětem snímku *Život pro Jana Kašpara*, který režíroval Vladimír Sís v roce 1959. Prodavačka Pavla s budoucí tchýní připravují občerstvení na svatbu, zatímco hlavní postava filmu Jan Kašpar s několika dalšími muži obchází ostravské podniky a loučí se se svobodou. Když se Pavla zeptá Jendovy matky, zda neví, kdy její nastávající přijde domů, žena budoucí snachu umlčí slovy, že „možná oslavují, to víte, člověk se žení jednou v životě“. Po návratu domů se Jan zeptá Pavly, zda se na něj nezlobí. Nevěsta, která předtím strávila celý večer prací, mu jen s úsměvem popřeje dobrou noc. „Jenda“ si pak v opilosti v koupelně splete láhev s vodou s chemikálií na čištění textilií, čímž se započne lékařský závod za záchranu jeho ledvin.

Závislost na alkoholu je hlavním tématem celého filmu *Dnes naposled* režiséra Martina Friče z roku 1958. Filmové postavy spojuje jedna z pražských vináren, kde se denně setkávají a navzájem se zde v pití podporují. Snímek slouží jako exemplum, všechny mužské postavy potkává podobný osud: začínají pít o samotě, večer i v průběhu dne, ztrácí zaměstnání, zaplétají do dluhů, slibů a lží, kterými musí nedostatek finančních prostředků vysvětlovat svým manželkám. Jediný, kdo ze zákazníků vinárny platí vždy a včas, je bývalý továrník. Díky finančnímu zajištění se propije do deliria jako první, ostatní návštěvníci vinárny ho následují.

Ladislav Helge je autorem scénáře a režisérem filmu Velká samota z roku 1959. Martin se vrací z Prahy do své rodné vsi, protože se zde má oženit s Annou. V blízkém okolí vesnice se pěstuje vinná réva – a víno je spolu se slivovicí a pivem konzumováno v průběhu celého snímku při každé příležitosti. Hned po příjezdu Martin zjistí, že členové jeho zemědělského družstva během dne místo práce tráví čas pitím. Rozhodne se vzdát své politické kariéry v hlavním městě a zůstat na venkově. Po zvolení předsedou družstva zavede systém strhávání bodů za opilost v práci (který na schůzi nadšeně odhlasují převážně ženy). Díky tomuto a několika dalším rozhodnutím se Martin postupně stane mezi ostatními vesničany velmi neoblíbeným. Ve vesnici je alkohol vnímán jako prostředek sociální koheze a vždy se najde příležitost k zapití libovolné události. Předsedův výstup proti místním zvykům si pak ostatní vykládají jako povýšené chování.

Když se Martinovi celá obec posmívá, a navíc ho opustí jeho snoubenka, uchýlí se osamocený předseda nakonec k pravidelnému zahánění sklíčenosti alkoholem. V protikladu k Martinově solitérní konzumaci lihovin pronese jedna z postav při oslavě v místní hospodě, že „pít na radost není žádný hřích“. Jednoho rána už se předseda nezvládne kvůli třesu rukou ani oholit, jeho matka, se kterou sdílí domácnost, pozoruje jeho stav a nijak se k věci nevyjadřuje. Martin pak předstoupí před celou vesnici a jako zlomený „spasitel“, který také dělá chyby, si konečně získává sympatie obyvatel obce.

Režisérská dvojice Ján Kadár a Elmar Klos uvodila film Tam na konečné z roku 1957 scénou ranního odchodu z hospody. Pekař Pešta, muž ve středním věku, se z podniku přesouvá na tramvaj, kde pobuřuje lidi mířící do práce. Dojede až na konečnou, kde v jednom vícepatrovém domě žije jeho malá dcera. Svým příchodem způsobí pekař v místě rozruch, protože se hlučně dožaduje svého dítěte. Peštova matka, která se o holčičku stará, si nebere servítky a svého syna z domu vyhodí. Pro jeho pití nemá pochopení, ale vzápětí na chodbě nabízí jiné ženě láhev slivovice z Moravy pro manžela. Pekař Pešta dál pokračuje jako tragikomická figurka ve svých pochůzkách pražskou hospodskou krajinou.

Alkohol se ve filmu Tam na konečné objevuje i ve spojitosti s jinými postavami. Když studentka Olina otěhotní se svým sousedem, muž ji ze své pozice lékárníka sežene potratový medikament. Aby Olinu přesvědčil, že má prášek zapít, vezme ji na taneční

večírek, kde pro ně objedná láhev vína a vybízí studentku, aby se spolu opili. Olina se (k sousedově velké nevoli) rozhodne, že potrat nepodstoupí.

Ve filmu proběhne ještě jedna debata o konzumaci alkoholu v těhotenství. Během silvestrovského večera se pak ptá studentka Olina své susedky, zda se může v těhotenství napít alkoholu: „Co myslíte, mohla bych se napít? Neublíží mu to?“ Druhá žena jí dá k pití svůj souhlas, protože ještě nenarozené dítě bude kluk: „Vždyť to bude mužský!“

Zmíněné filmy ukazují alkoholismus jako mužský problém. Ženské postavy buď alkoholové excesy svých protějšků mlčky přecházejí, nebo jim přináležejí, aby se zachovaly jako pečovatelky a staraly se o zbytek rodiny. Opilé ženy se v těchto filmech z konce padesátých let objevují jen výjimečně, jednou se mezi čistě mužským osazenstvem vinárny z filmu *Dnes naposled* objeví i dvě ženy a podruhé se ve snímku *Tam na konečné* vrací z tančírny lehce podnapilá studentka Olina.